

จากปรากฏการณ์ 112 ริกเตอร์ถึงข้อเสนอทะลุเพดาน: ผลสะท้อนทางการเมืองจาก
การรื้อฟื้นอุดมการณ์ของคณะราษฎรเพื่อต่อต้านการครองอำนาจนำของ
ระบอบตุลาการภิวัตน์หลัง พ.ศ. 2549

From the 112 Richter Phenomenon to Ceiling-Breaking Proposals:
The Political Impact of Reviving Khana Ratsadon's Ideological to
Counter-Hegemony the Judicialization of Politics after 2006.

จาดรงค์ สุทวัน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

Jaturong Suthawan

Faculty of Humanities and Social Science Rajabhat Kanjanaburi University

E-mail: jaturong.23032529@gmail.com

Received: January 14, 2025; Revised: April 4, 2025; Accepted: April 11, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอบทวิเคราะห์ด้านปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างระบอบตุลาการภิวัตน์ในฐานะผู้สร้างการครองอำนาจนำ (hegemony) และกลุ่มการเมืองอัตลักษณ์ที่ยึดโยงกันผ่านอุดมการณ์ของคณะราษฎรในฐานะผู้ท้าทาย (Counter hegemony) โดยเริ่มจากการตั้งคำถามต่อการลุกฮือของขบวนการทางสังคมใน พ.ศ. 2563 ที่มุ่งรื้อถอนอำนาจในเชิงโครงสร้างจาก “ข้อเสนอทะลุเพดาน” ซึ่งปรากฏร่องรอยความเชื่อมโยงบางประการกับการเคลื่อนไหวของคณะนิติราษฎร์และกลุ่มเครือข่ายในประเด็นการเสนอแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 112 อันมาพร้อมกระแสการรื้อฟื้นอุดมคติแห่งการปฏิวัติสยามของ “คณะราษฎร 2475” ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 ทั้งยังเป็นการชี้ว่ากลุ่มพลังทั้งสองต่างมีที่มาในการต่อต้านการใช้อำนาจอธิปไตยในลักษณะเดียวกันที่เรียกว่า “ระบอบตุลาการภิวัตน์”

ทั้งนี้ การครองอำนาจนำของระบอบตุลาการภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2549 นั้นกลับมิได้เกิดขึ้นในจากวาทกรรม (discourse) หรืองานวิชาการกระแสหลักที่สร้างขึ้นเท่านั้น แต่ค่อยๆ

ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างจงใจ โดยเป็นผลจากความร่วมมือของกลุ่มพลังทางการเมืองอันหลากหลายที่ใช้ตุลาการภิวัตน์เป็นเครื่องมือเพื่อรักษาอำนาจนำทางการเมือง และเมื่อลงหลักปักฐานหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ได้สำเร็จ จึงถูกท้าทายโดยกลุ่มพลังจากคณะนิติราษฎร์และเครือข่าย ที่แม้ว่าข้อเสนอของพวกเขาจะไม่ได้รับการตอบรับในบริบทเริ่มต้น แต่เครือข่ายบางส่วนได้แปรเปลี่ยนเป็นพรรคอนาคตใหม่ที่ส่งผลสะท้อนทางการเมืองในหลายกรณี เช่น การทำให้ประเด็นกฎหมายอาญามาตรา 112 เข้าสู่พื้นที่สาธารณะ (sensitizing impact) แม้ส่วนหนึ่งร่องรอยทางความคิดของพวกเขาจะถูกขับเคลื่อนต่อโดยขบวนการทางสังคมใน พ.ศ. 2563 หลังจากพรรคอนาคตใหม่ถูกยุบ แต่จะเห็นได้ว่าผลสะท้อนที่เกิดขึ้นในเชิงลบอย่างสำคัญคือ การทำให้กฎหมายอาญามาตรา 112 เข้าสู่พื้นที่สาธารณะกลับไม่ทำให้การใช้ข้อกฎหมายดังกล่าวลดน้อยลง เช่นเดียวกับระบอบตุลาการภิวัตน์ยังคงมีที่ท้าวว่าจะเกิดขึ้นได้เสมอ

คำสำคัญ: นิติราษฎร์, ผลสะท้อน, ตุลาการภิวัตน์

Abstract

This article presents an analysis of the political interaction between the judicialization of politics as a hegemonic structure and identity-based political groups aligned with the ideology of the Khana Ratsadon as counter-hegemonic challengers. The study begins by questioning the rise of social movements in 2020 that aimed to dismantle structural power through "ceiling-breaking proposals." These movements exhibited notable ideological connections to the Nitirat Group, particularly in their advocacy for amending Article 112 of the Criminal Code. Their resurgence coincided with the revival of the ideals of the 1932 Siamese Revolution, a process that has been unfolding since 2006. Both movements share a common origin in opposing the consolidation of state power through what has been termed the "judicialization of politics."

The establishment of judicial hegemony following the 2006 coup did not emerge solely from dominant discourses or mainstream academic narratives but was strategically constructed through the collaboration of various political forces seeking to maintain power. Once this judicial hegemony was firmly entrenched, it was

challenged by the Nitirat Group and its affiliated networks. Although their legal reform proposals initially failed to gain traction, their influence contributed to the formation of the Future Forward Party, which had a profound political impact by bringing Article 112 into public discourse (sensitizing impact).

However, a significant unintended consequence of this increased public discourse was that, rather than diminishing, the enforcement of Article 112 intensified as a political tool. Likewise, the judicialization of politics remains a recurring phenomenon in Thailand. Even after the dissolution of the Future Forward Party, traces of the Nitirat Group's ideological influence persisted in the social movements of 2020, underscoring the ongoing struggle between hegemonic and counter-hegemonic forces in Thailand's political landscape.

Keyword: Nitirat, Impact, Judicialization of Politics

1. บทนำ

ในการศึกษาผลสะท้อนทางการเมือง (impact) แม้ประเด็นนี้จะแพร่หลายในวงวิชาการสากลมาช้านาน แต่กลับเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากงานของประภาส ปันตบแต่ง ซึ่งนำเสนอว่า “ผลสะท้อน” เกิดขึ้นภายใต้ข้อจำกัดทางทฤษฎีในการประเมินผลสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการทางสังคมแบบดั้งเดิมที่มักตัดสินความสำเร็จเพียงว่า ข้อเรียกร้องถูกตอบรับในเชิงนโยบายหรือไม่ แต่มีผลสะท้อนได้สะท้อนแง่มุมที่ต่างออกไป โดยการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้ชุดความขัดแย้งแบบใหม่มีความซับซ้อนมากกว่า ผลสะท้อนจึงถูกนำมาใช้มากขึ้นในฐานะเครื่องมือการวิเคราะห์ปรากฏการณ์อันเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ประท้วงและฝ่ายรัฐ¹ ด้วยปัญหาการเมืองไทยในปัจจุบันเป็นที่เข้าใจร่วมกันว่า จุดเริ่มต้นคือการรัฐประหารในปี 2549 ความน่าสนใจในยุคนั้นคือได้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักกฎหมาย ซึ่งมีลักษณะที่ต่างจากกลุ่มอื่นๆ ทั้งในด้านยุทธวิธีที่มุ่งเสนอเพียงแค่ประเด็นทางกฎหมาย ไม่ได้ต้องการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำ หรือหวังกดดันให้ฝ่ายรัฐ

¹ ประภาส ปันตบแต่ง, *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโชนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2552), 177.

ตอบสนองนโยบายเศรษฐกิจ ทว่าพวกเขากลับมุ่งตั้งคำถามในประเด็นเชิงโครงสร้าง เช่น การลบล้างผลพวงจากการรัฐประหาร และที่ส่งผลสะท้อนต่อชนชั้นนำคือ การเสนอแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 112 ซึ่งทำให้ผู้คนในสังคมตัดสินพวกเขาผ่านแว่นทางการเมืองในหลายแนวทาง โดยที่พวกเขาไม่ยอมรับด้วยซ้ำว่ากำลัง “เล่นการเมือง”

กลุ่มดังกล่าวใช้ชื่อ “นิติราษฎร์” แม้ข้อเสนออันแหลมคมจะได้รับความสนใจจากสื่อ ทว่าไม่ได้ถูกนำเสนอในเชิงวิชาการมากนัก มีงานเพียงไม่กี่ชิ้นที่สรุปว่า กลุ่มนิติราษฎร์มีความเป็นปัญญาชนสาธารณะที่ต่างออกไปจากยุคก่อน ทั้งปัจจัยด้านบุคลิกที่สมารถดึงดูดชนชั้นกลางให้มาสนใจประเด็นทางกฎหมายมากขึ้น แต่ผลในเชิงลบคือนิติราษฎร์กลับให้ความสำคัญเฉพาะข้อเสนอทางกฎหมาย และปฏิเสธความเป็นการเมือง จึงไม่สามารถสร้างแนวร่วมที่เพียงพอ² ข้อวิจารณ์ดังกล่าวถูกตอกย้ำเมื่อมองผ่านนิยามทางทฤษฎีที่ว่า “หากการเมืองคือการได้มาซึ่งอำนาจเพื่อจะได้ตัดสินว่าใครจะได้อะไร เมื่อไหร่ อย่างไร” ดังนั้นการใช้วิธีต่างๆ โน้มน้าวให้คนเห็นด้วยและร่วมลงชื่อในสื่อต่างๆ จึงเป็นการเมือง พวกเขาจึงไม่จำเป็นต้องออกมาปฏิเสธเพื่อลอยตัวแต่อย่างใด³ ภาพของนิติราษฎร์แม้จะไม่ได้ชัดเจนในด้านการเป็นนักจัดตั้งแบบผู้นำสมัชชาคนจนหรือขบวนการแรงงาน แต่กลับโดดเด่นในการขับเคลื่อนทางความคิดในแบบปัญญาชน การสร้างมุมมองเชิงวิพากษ์จึงอาจเริ่มจากการลองมองพวกเขาในฐานะกลุ่มผู้เคลื่อนไหวทางการเมือง⁴ และเมื่อข้อเรียกร้องถูกปฏิเสธจึงทำให้เข้าใจได้ว่า พวกเขาเป็นหนึ่งในกรณีเคลื่อนไหวที่ล้มเหลวด้วยการประเมินทางทฤษฎีแบบเก่า ด้วยนิยามด้านผลสะท้อนที่แม้จะมีข้อถกเถียงกันในเรื่องขอบเขตด้านระยะเวลาที่มีได้มีตัวชี้วัดอย่างชัดเจน ขึ้นอยู่กับเจตนาของนักรัฐศาสตร์ เมื่อมุ่งประเมินผลสะท้อนในระยะสั้นอาจเป็นเพราะต้องการนำเสนอผลการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย แต่หากนิยามขอบเขตให้กว้างขึ้นในระยะยาว อาจคลี่ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในมิติทางวัฒนธรรม⁵ งานรูปแบบดังกล่าวมีการเสนอไว้อย่างโดดเด่น

² Duncan McCargo and Peeradej Tanruangporn, “Branding Dissent: Nitirat, Thailand’s Enlightened Jurists,” *Journal of Contemporary Asia* 45, no. 3 (2015): 419–442.

³ ชำนาญ จันทร์เรือง. “ความผิดพลาดของนิติราษฎร์.” *ประชาไท*, 2 กุมภาพันธ์ 2555. เข้าถึงเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2568. <https://prachatai.com/journal/2012/02/39149>.

⁴ ในบทสัมภาษณ์ของอรรถกิตติ แสงสุข.(2555). คำให้การณผู้สัมภาษณ์ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ จุดไฟในสายลม. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊ก. ได้ให้ความเห็นว่า “ผมไม่ปฏิเสธว่าข้อเสนอครั้งหลังๆของนิติราษฎร์ส่งผลสะท้อนทางการเมืองอย่างกว้างขวาง จนกล่าวได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองในรูปแบบหนึ่ง โดย อ.วรเจตน์และนิติราษฎร์ไม่ทันตระหนัก”

⁵ Hanspeter Kriesi et al., *New Social Movements in Western Europe* (Minneapolis: University of

เด่น เช่น กนกรัตน์ เลิศชูสกุล อุเชนทร์ เชียงแสน และเอกพลณัฐ ญัฐพัชร์นันท์ ที่กล่าวถึงมิติการผล
สะท้อนจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายรัฐและผู้ท้าทายช่วงบริบทหลังปี 2549

กลุ่มงานในข้างต้นมีการปรับใช้ทฤษฎีที่ต่างออกไป โดยเฉพาะงานของเอกพลณัฐที่พยายาม
เสนอมุมมองขบวนการทางสังคมในฐานะกลุ่มพลังที่มีปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงฝ่ายรัฐ ซึ่งมีเพียงมุ่งตอบ
คำถามในด้านปัจจัยภายในขบวนการว่าพวกเขาเกิดขึ้นได้อย่างไร? เหตุใดจึงต้องออกมาประท้วง?
และจัดตั้งองค์กรอย่างไร? แต่กลับสนใจโครงสร้างของฝ่ายรัฐเช่นกัน⁶ เพราะการที่จะสามารถทำให้
ข้อเรียกร้องประสบความสำเร็จได้นั้นไม่ได้อยู่ที่การจัดตั้งองค์กรภายใน แต่อาจหมายถึงการที่ฝ่ายรัฐ
หันมาเห็นด้วยกับข้อเรียกร้อง ดังมีการใช้ทฤษฎี “การเมืองแห่งการปะทะ” (contentious politics)
และใช้ตัวแบบ “MCT2” ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า การเคลื่อนไหวใดๆ จะสามารถเปลี่ยนแปลง
โครงสร้างการเมืองได้ ต้องเริ่มจากการเกิดสถานการณ์ปฏิวัติในองค์ประกอบ 3 ข้อคือ **หนึ่ง**การ
เปิดตัวฝ่ายที่ต้องการต่อสู้ **สอง**มีมวลชนจำนวนหนึ่งที่ยึดมั่นในเงื่อนไขนี้ **และสาม**การที่รัฐไม่ต้องการ
ที่จะออกตัวในการลงสนามในการต่อสู้เอง⁷ โดยจุดเด่นของ “MCT2” คือการให้มุ่งวิเคราะห์
พฤติกรรมของปัจเจกที่มีอุดมการณ์แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายร่วมกัน จนมีการเสนอว่าตัวแบบ
ดังกล่าวมีความเหมาะสมในการนำไปศึกษากลุ่มคนเสื้อแดง กล่าวคือไม่ว่าจะเป็นขบวนการเสื้อเหลือง
หรือเสื้อแดง พวกเขาประกอบไปด้วยกลุ่มย่อยๆ หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มคนเสื้อแดงมีเป้าหมายเดียวกัน
คือต่อต้านการรัฐประหาร แต่ละกลุ่มกลับมียุทธวิธีที่ต่างกัน เช่นงานในระยะแรกเสนอว่า “กลุ่มนิติ
ราษฎร์คือมันสมองของคนเสื้อแดง”⁸ ซึ่งอาจจะจริงที่นิติราษฎร์ต่อต้านการรัฐประหารเหมือนคนเสื้อ
แดง แต่ต้องมีลึ้มว่าบางข้อเสนอกลุ่มเสื้อแดงกลับปฏิเสธในความเกี่ยวข้อง ขณะที่กลุ่มเสื้อเหลืองพวก
เขามีเป้าหมายร่วมในการต่อต้านระบอบ “ทักษิณ” แต่การแสดงออกในทางอัตลักษณ์กลับมีหลาย
เจด สังกัดได้จากการรวมตัวเป็นกลุ่มเสื้อหลากสีในเวลาต่อมา

Minnesota Press; London: UCL Press, 1995), 207.

⁶ เอกพลณัฐ ญัฐพัชร์นันท์, “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการและขบวนการโต้กลับ: กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทาง
การเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2553” (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), 85-128

⁷ Doug McAdam, Sidney Tarrow, and Charles Tilly, *Dynamics of Contention* (Cambridge: Cambridge
University Press, 2001), 197.

⁸ เกษียร เตชะพีระ, “โจทย์ทางการเมืองที่เปลี่ยนไปในสองทศวรรษจากพฤษภา 35 ถึงปัจจุบัน,” *วารสารสำนัก
บัณฑิตอาสาสมัคร* 10, ฉ.2 (2556): 1-37.

การต่อสู้ข้างต้นทำให้พบว่าข้อจำกัดของตัวแบบ “McT2” ที่แม้จะอุดช่องโหว่ได้บางส่วน ด้วยการหันมาสนใจฝ่ายคู่ต่อสู้ โดยองค์ประกอบในข้อที่สามนั้นแสดงออกอย่างชัดเจนว่าฝ่ายรัฐนั้นไม่ต้องการสร้างความผูกพันกับผู้ต่อต้าน ตัวแบบดังกล่าวจึงไม่สามารถชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างที่แท้จริงของฝ่ายรัฐได้ ด้วยการตั้งข้อสังเกตที่ว่ากลุ่มเสื้อเหลืองมีความเชื่อมโยงบางประการกับฝ่ายรัฐ อันเกิดจาก“ปรากฏการณ์ตาสว่าง”⁹ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มกองทัพ และราชสำนัก เช่นเดียวกับการในกลุ่มทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ที่ศึกษากลุ่มเสื้อเหลืองและเสื้อแดง ส่วนใหญ่มักมีข้อสรุปในทำนองเดียวกันว่า ทั้งสองกลุ่มต่างเป็นขบวนการที่มุ่งสร้างกติกาใหม่มอบแต่สังคมทั้งสิ้น ทั้งที่พวกเขามีอุดมการณ์และข้อเรียกร้องที่ต่างกันอย่างสุดขั้ว กลุ่มงานดังกล่าวนี้จึงไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจนว่าในระยะเวลาเดียวกัน เหตุใดจึงมีทั้งกลุ่มที่อยากเลือกตั้งและไม่อยากเลือกตั้ง แต่กลับมีคำอธิบายในแบบเดียวกัน¹⁰ ผู้เขียนจึงนำเสนอแนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony Theory) ซึ่งถูกนำเสนอว่าเป็นหลักคิดที่ไม่ได้มีอิสระในตัวเอง เหมาะสมต่อการใช้นำแนวคิดอื่นๆ มาร่วมในการอธิบาย¹¹ ทั้งยังถูกเรียกว่าเป็นแนวคิดสายมาร์กซิสต์เชิงอุดมการณ์จึงน่าจะเป็นการผนวกรวมกับแนวคิดผลสะท้อนเพื่อสร้างคำอธิบายในมุมมองใหม่ๆ ได้

ประกอบกับการก่อรูปของ”ระบอบตุลาการภิวัฒน์”นั้น แนวคิดการครองอำนาจนำมีคำอธิบายที่สอดคล้องกับลักษณะการเกาะกลุ่มของชนชั้นนำ (party of orders) ซึ่งเคยถูกนำไปศึกษาในงานสำคัญหลายชิ้น เช่น ชนิดา ชิตบัณฑิต (2547) เรื่องการสถาปนาอำนาจนำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 , วัชรพล พุทธรักษา (2548) เรื่องการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณ รวมถึงอาสา คำภา เรื่องการครองอำนาจนำของสถาบันกษัตริย์เชิงเครือข่าย (2564) ทว่าข้อจำกัดของงานศึกษา “ตุลาการภิวัฒน์” ที่ผ่านมาโดยเฉพาะงานที่เน้นการวิเคราะห์เชิงเทคนิคกฎหมาย คำว่า“ตุลาการภิวัฒน์”¹² ย่อมหมายถึงการกระทำที่เกิดขึ้นเฉพาะฝ่ายตุลาการ ซึ่งเป็นการ

⁹ นพพล อาฆาต, “การประกอบสร้างความกลัวและการเมืองว่าด้วยการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558), 25–54.

¹⁰ เก่งกิจ กิดติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นประเทศไทยจาก พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2549” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), 8–10.

¹¹ Gwen Williams, “The Concept of ‘egemonia’ in the Thought of Antonio Gramsci: Some Notes on Interpretation,” *Journal of the History of Ideas* 21, no. 4 (1960): 587.

¹² การกล่าวถึง”ระบอบตุลาการภิวัฒน์”ในงานชิ้นนี้จึงหมายถึงการเกาะกลุ่มของชนชั้นนำเพื่อใช้ฝ่ายตุลาการเพื่อครองอำนาจนำในรูปของกลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ และหากกล่าวถึง “ตุลาการภิวัฒน์” เพียงอย่างเดียว จึงมีความหมายเพียง

ละเลยบทบาทของตัวแสดงอื่นๆ งานศึกษานี้จึงชวนตีความ “ตุลาการวิวัฒน์ใหม่” ในฐานะของการเป็น “ระบอบ” (regime) ซึ่งหมายถึง แบบแผนและความร่วมมือของกลุ่มพลังทางสังคมอันหลากหลาย พวกเขามีเงื่อนไขร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่งๆ โดยมีฝ่ายตุลาการเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการสร้างความชอบธรรมผ่านคำพิพากษา¹³ สอดคล้องกับแนวคิด “กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์” (Historical bloc) อันเป็นองค์ประกอบของทฤษฎีการครองอำนาจนำที่อธิบายว่า กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นจากความเป็นเอกภาพเชิงซับซ้อนในการก่อรูปของกลุ่มต่างๆ โดยเริ่มจากกลุ่มย่อยทางชนชั้น (class fractions) ซึ่งไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ภายในชนชั้นเดียวกันนั้น ต่างมีการประสานผลประโยชน์ แก่งแย่งช่วงชิงระหว่างชนชั้น ความเป็นพันธมิตรจึงไม่ได้ถาวร แต่มีการต่อรอง (bargaining) การก่อร่าง (articulation) เป็นเงื่อนไขเพื่อบังคับสู่การเปลี่ยนแปลง ความสำเร็จในขั้นต่อไปของกลุ่มย่อยทางชนชั้น คือการควบรวมกับกลุ่มอื่นๆ ให้มั่นคงขึ้น หากกลุ่มไหนสามารถประสานกันได้ ก็จะสามารถก่อเกิดเป็นกลุ่มก้อนอำนาจ (power bloc) ที่ใหญ่ขึ้น¹⁴ และต่อยอดกลายเป็นกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ที่ครอบงำทางการเมืองได้ โดยในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ เมื่อบริบททางการเมืองเปลี่ยน ก็จะมีทั้งกลุ่มที่ได้ไปต่อกับกลุ่มที่ต้องถูกตัดออก หรือแม้จะมีการต่อสู้ระหว่างกลุ่มต่างๆ แต่กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์จะมีการเชื่อมโยงเพื่อพัฒนาศักยภาพกับกลุ่มใหม่ๆ ในทางก้าวหน้าอยู่เสมอ เพื่อสร้างกลุ่มก้อนประวัติศาสตร์ทางเลือก¹⁵ (Alternative bloc)

ความสำคัญที่กล่าวมาทำให้ปฏิสัมพันธ์นี้ทวีความน่าสนใจมากขึ้น ทั้งยังมั่นใจว่าในช่วงปี 2563 ที่เกิดการลุกฮือของขบวนการทางสังคมระลอกใหม่อันเป็นผลมาจากคำวินิจฉัยการยุบพรรคอนาคตใหม่ด้วยนั้น กลุ่มพลังร่วมสมัยเหล่านี้ต่างเผยให้เห็นร่องรอยบางประการที่นำมาจากรากฐานทางกฎหมายของกลุ่มนิรโทษกรรมและกลุ่มเครือข่ายเคยเสนอไว้ ด้วยหวังว่าการย้อนกลับไปทบทวนถึง

การกระทำเชิงรุกของฝ่ายตุลาการตามนิยามแบบนิติวิธี

¹³ จาตุรงค์ สุทวณ, “เมื่อรัฐพึ่งศาล ตุลาการจึงแปรเปลี่ยน: การจัดวางแนวคิด ‘ตุลาการวิวัฒน์แบบไทย’ ผ่านบทสะท้อนทางการเมืองจากภาพยนตร์ *The Trial of the Chicago 7*,” *CMU Journal of Law and Social Sciences* 16, ฉ. 2 (2566): 103–129.

¹⁴ เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ, “การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นประเทศไทยจาก พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2549” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), 8–10.

¹⁵ วิชิตพล พุทธิรักษา, *บทสำรวจความคิดทางการเมืองของอันโตนิโอ กรัมสกี*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สมมติ, 2557), 170.

จุดเริ่มต้นของปรากฏการณ์น่าจะช่วยสร้างมุมมองแบบใหม่ต่อวิกฤติแห่งความขัดแย้งที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบันได้ ดังมีการนำเสนอดังต่อไปนี้

2. จากปรากฏการณ์ 112 ริกเตอร์ ถึงข้อเสนอทะเลพาดานกับกระแสการรื้อฟื้นอุดมคติบางประการของคณะราษฎร

“...เวลาของการอดทนต่อการจับกุม ความร้นแค้น และการปลุกฝัง
ค่านิยมผิดๆที่ดำเนินมากว่า 80 ปีได้จบสิ้นลงแล้ว จะไม่มีการทบทวนของเราอีก
ต่อไป...อย่าให้เรื่องนี้กลายเป็นเรื่องของลูกหลานที่เราต้องออกมาเรียกร้อง
ความยุติธรรมไม่จบสิ้น...ให้มันจบที่รุ่นเรา”¹⁶

ท่ามกลางวิกฤตการณ์จากโรคโควิด -19 ที่เกิดขึ้นมาในช่วงปี 2563 สภาพสังคมในไทยอีกด้านหนึ่งกลับปรากฏจุดเปลี่ยนสำคัญ คือการปะทุขึ้นของขบวนการทางสังคมที่นำโดยกลุ่มเยาวชนหนุ่มสาว โดยมีข้อเรียกร้องที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง การชุมนุมแต่เดิมจำกัดวงอยู่ภายในสถาบันการศึกษา แล้วค่อยๆ ขยายวงกว้างไปยังพื้นที่อื่นๆ หากนับเฉพาะเดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม มีการจัดชุมนุม 385 ครั้งใน 62 จังหวัดทั่วประเทศและเกิดขึ้นโดยกลุ่มพลังทางการเมืองจำนวน 112 กลุ่ม จนกล่าวได้ว่าการเคลื่อนไหวในระยะนี้คือการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์¹⁷ แม้การเคลื่อนไหวครั้งสำคัญจะเกิดขึ้นในปี 2563 แต่ก็วางอยู่บนชุดความขัดแย้งเก่าที่เคยเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2549 โดยมีการเสนอว่า “พวกเขาเกิดในปลายรัชกาลที่ 9 เติบโตภายใต้คณะรัฐประหาร 57 และแบ่งบานในช่วงรัชกาลที่ 10”¹⁸ กล่าวคือ กลุ่มพลังในปี 2563 ส่วนใหญ่เกิดช่วงทศวรรษที่ 2540 เป็นช่วงที่ความนิยมในสถาบันกษัตริย์เริ่มถูกท้าทายโดยผู้นำคนใหม่ และพวกเขาเติบโตในครอบครัวที่มีส่วนสนับสนุนความขัดแย้งในการเมืองสี่เส้า จนถูกสลายไปโดยการรัฐประหารในปี 2557 หากแต่เป็นจุดเริ่มให้เกิดการชุมนุมกลุ่มเล็กๆ ในมหาวิทยาลัย โดย

¹⁶ อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, *ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2565), 5.

¹⁷ Duncan McCargo, “Disruptors’ Dilemma? Thailand’s 2020 Gen Z Protests,” *Critical Asian Studies* (2021), 11–12, <https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1876522>.

¹⁸ อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, *ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2565), 95–96.

ไม่ได้มีการผสานแนวร่วมกับกลุ่มอื่นๆ การยึดอำนาจของคณะรัฐประหารคราวนั้น พบว่ามีนโยบายหลายส่วนที่ถือเป็นการรุกร้าสนิยม การใช้ชีวิตส่วนตัวของเยาวชนหนุ่มสาว โดยเฉพาะพวกเขามองว่าการใช้สิทธิในการเลือกตั้งครั้งแรกของพวกเขาถูกด้อยค่าลงไปจากมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคอนาคตใหม่เมื่อต้น พ.ศ. 2563

ด้วย “พรรคอนาคตใหม่” สร้างความนิยมในหมู่นักศึกษาได้ในขณะนั้น เพราะนำเสนอความใหม่ทั้งในเชิงนโยบายและพร้อมจะแตกหักกับ “อนาคตเก่า” จนอาจกล่าวได้ว่าพรรคนี้ตั้งอยู่บนความคาดหวังของกลุ่มนักศึกษาในการเลือกตั้งที่กำลังมาถึง แต่ภายหลังการใช้สิทธิกลับเต็มไปด้วยความสิ้นหวัง ทั้งการดำเนินงานที่ล่าช้า ขาดความชัดเจนของ “กกต.” ท้ายสุดผลคะแนนที่ประกาศออกมาพรรคอนาคตใหม่จะได้ที่นั่งในสภาไปถึง 81 ที่นั่ง จนหัวหน้าพรรคได้ถูกเสนอชื่อจากพรรคอื่นๆ ให้เข้ารับการโหวตแข่งขันกับหัวหน้าคณะรัฐประหารเพื่อเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ก็ถูกคัดค้าน ทั้งจากการร้องเรียนว่าพรรคอนาคตใหม่มีลักษณะการล้มล้างการปกครอง (คำร้องถูกตีตกไป) แต่ชนวนแห่งความขัดแย้งก็เกิดขึ้น ด้วยการร้องเรียนคล้ายกับกรณีแรก โดยมีนักร้องเรียนได้ส่งเรื่องไปยัง “กกต.” ว่านายธนธรได้กระทำความผิด พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองฉบับ พ.ศ. 2560 มาตรา 72 ส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญมีมติยุบพรรคอนาคตใหม่ และตัดสิทธิ์ทางการเมืองของกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 10 ปี

คำวินิจฉัยดังกล่าวนำมาซึ่งข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นวิธีขจัดคู่แข่งทางการเมืองเพื่อการสืบทอดอำนาจของคณะรัฐประหาร ดังจะเห็นว่าการยุบพรรคที่เกิดขึ้นกลายเป็นวิธีการเก่าแก่ ถูกทำให้เข้าสู่ความรู้ของสังคมไทยมาตั้งแต่ปี 2549 เรียกว่า “ตุลาการภิวัตน์” ที่ความหมายโดยรวมว่าเป็นกระบวนการที่ฝ่ายตุลาการเข้าสู่พรมแดนการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งอาจส่งผลทั้งในเชิงบวกที่เป็นการจำกัดการใช้อำนาจของฝ่ายรัฐ และขยายสิทธิของประชาชน และเชิงลบที่กลายเป็นการแทรกแซงอำนาจนิติบัญญัติ¹⁹ หากแต่การปรับใช้ในระบบแต่ละรัฐมีความต่างกัน บริบทสังคมไทยที่ผ่านมา “ตุลาการภิวัตน์” อยู่ในสถานะการช่วงชิงการให้ความหมายระหว่างนักวิชาการต่างจุดยืน โดยกลุ่มแรกนำเสนอว่าตุลาการภิวัตน์คือ พัฒนาการขั้นสูงสุดทางนิติวิธีที่สามารถนำมาใช้จัดการวิกฤตทางการเมืองได้หากมีความจำเป็น ข้อเสนอทำนองนี้ถูกจัดวางไว้ในฐานะความรู้กระแส

¹⁹ Ran Hirschl, “The Judicialization of Mega-Politics and the Rise of Political Courts,” *Annual Review of Political Science* 11 (2008): 93–118.

หลักมาช้านาน แต่กลุ่มที่สองกลับชี้ให้เห็นมุมมองเชิงวิพากษ์ว่า พันธกิจของฝ่ายตุลาการในข้อพิพาทคดีทางการเมือง ตุลาการวิวัฒน์นอกจากไม่สามารถแก้ไขวิกฤติทางการเมืองได้ มิหนำซ้ำกลับส่งผลกระทบทางการเมืองในหลายรูปแบบ และเมื่อเกิดข้อพิพาททางการเมือง เราสามารถคาดเดาค่าพิพากษาได้ทันที²⁰ โดยผลร้ายมักตกอยู่ที่กลุ่มทางการเมืองที่อยู่คู่ตรงข้ามกับฝ่ายครองอำนาจรัฐ²¹

เมื่อย้อนกลับมาศึกษาโครงสร้างของผู้ประท้วงในปี 2563 มีการเสนอว่า เป็นความแตกต่างไปจากในอดีตที่แม้ช่วงเริ่มต้นของขบวนการจะมีลักษณะทั่วไปคล้ายกับการชุมนุมอื่นๆ ที่ต้องการแก้ไขกฎกติกาที่ให้ความเป็นธรรมต่อกลุ่ม ทว่าในระยะหลังมีการยกระดับข้อเรียกร้องให้สูงขึ้นอย่างน่าตกใจ เช่น ข้อเสนอ 10 ข้อเกี่ยวกับการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์²² ทำให้การเคลื่อนไหวครั้งนี้ถูกจับจ้องจนถูกเรียกว่าข้อเสนอ “ทะลุเพดาน” เหตุเพราะข้อเสนอต่างๆ มุ่งเน้นรื้อถอนอำนาจของชนชั้นนำ ซึ่งมีความคล้ายกับ “การปฏิวัติสยาม 2475 โดยคณะราษฎร” ด้วยกลุ่มผู้ประท้วงเป็นการหลอมรวมกันจากตัวแทนหลายกลุ่ม และไม่มองการณ์อย่างเป็นรูปธรรม ทว่าหากเพ่งมองในแง่อุดมการณ์ (ideological) หรือสัณฐาน (material) เป็นที่น่าสังเกตว่าการแสดงออกทางการเมืองในระบอบนั้น มีการหวนกลับไปใช้สัญลักษณ์เชิงอุดมการณ์ที่ย้อนไปไกลถึงการปฏิวัติ 2475 ซึ่งต่างจากในอดีตที่กลุ่มต่างๆ มักหวนคำนึงไปเพียงแค่ว่าปี 2516 คือ “เหตุการณ์ 14 ตุลา” ปรากฏการณ์เหล่านี้มีคำอธิบายในเชิงว่า การรัฐประหารในปี 2549 นอกจากจะเป็นการทำลายรัฐธรรมนูญด้วยแล้ว กลับเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้สัญลักษณ์ทางประชาธิปไตยแบบ 14 ตุลาถูกมองในมุมใหม่ โดยปัญญาชนที่เป็นวีรบุรุษในเหตุการณ์ 14 ตุลา ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนที่หนึ่งยืนยันว่าไม่สนับสนุนการรัฐประหาร แต่อีกส่วนหนึ่งกลับพลิกข้อ จมมีผู้นำเสนอว่า ปัญญาชนที่ย้ายข้างนี้คือ “ปัญญาชนเสรีนิยมรลถึง”²³ ทั้งยังมินับว่าผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คำว่า “ตุลาการวิวัฒน์” เข้าสู่ความรับรู้ของ

²⁰ สมชาย ปริชาติลปกุล, *เมื่อตุลาการเป็นใหญ่ในแผ่นดิน: รวมบทความว่าด้วยตุลาการวิวัฒน์ ตุลาการพันลึก และตุลาการธิปไตย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: บุ๊คสเคป, 2560), 1–5.

²¹ ปิยนุตร์ แสงนกกุล, *ศาลรัฐประหาร: ตุลาการ ระบอบเผด็จการ และนิติรัฐประหาร*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (นนทบุรี: ฟาเดียวกัน, 2562).

²² กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, *สงครามเย็น (ใน) ระหว่างโบว์ขาว*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2564), 2–3.

²³ Giles Ungpakorn, *A Coup for the Rich: Thailand's Political Crisis* (Bangkok: Workers Democracy Publishing, 2007), 30.

สังคมไทยคือ “ธีรยุทธ บุญมี”(อดีตผู้่านักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516) ความผิดหวังส่วนนี้ ทำให้อุดมการณ์ของคณะราษฎรกลับมาสู่กระแสทางการเมืองอีกครั้ง

จากประเด็นในข้างต้น การพูดถึงคณะราษฎร 2475 ได้มีการรื้อฟื้น ผลิตซ้ำ และตีความใหม่มากขึ้น กล่าวให้ชัดก็คือ การรัฐประหารในปี 2549 ได้ปลุกชีวิตคณะราษฎรให้ฟื้นคืนชีพอีกครั้ง โดยมีผู้เียนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ครั้งนี้ว่า “การเกิดใหม่ครั้งที่ 2 ของคณะราษฎร”²⁴ ในส่วนงานวิชาการพบว่ามียุสสนใจค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับคณะราษฎรในแง่มุมต่างๆ เพิ่มขึ้น เมื่อสำรวจไปที่คนเขียนเราจะพบนักวิชาการหน้าใหม่จำนวนมาก หนึ่งในนั้นก็คือ “กลุ่มนิติราษฎร” หากมีผู้ติดตามแนวคิดของกลุ่มนี้ผ่านแถลงการณ์หลายฉบับ ตลอดจนการแสดงความคิดเห็นในรอบหลายปี ย่อมมองเห็นถึงลักษณะการเคลื่อนไหวที่ยึดโยงกับอุดมคติของคณะราษฎรค่อนข้างชัดเจน ทั้งการนำเอกสารทางประวัติศาสตร์หลายชิ้นในยุคสมัยของคณะราษฎรมาเผยแพร่ รวมถึงการออกแบบเว็บไซต์ที่เป็นการสะท้อนการย้อนกลับไปสู่ยุคคณะราษฎรอย่างจงใจ ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงมีผู้นำนเสนอว่า “นิติราษฎร” คือตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงการรื้อฟื้นแนวคิดของคณะราษฎรที่ทรงพลังมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง”²⁵

กลุ่มนิติราษฎรเริ่มต้นเคลื่อนไหวตั้งแต่การวิพากษ์การบังคับใช้กฎหมายในสมัยรัฐบาลทักษิณในชื่อกลุ่ม “5 อาจารย์นิติศาสตร์ธรรมศาสตร์” แต่ด้วยข้อเรียกร้องที่มีเพดานสูงขึ้น ทำให้ต้องใช้ชื่อว่า “นิติราษฎร” เพื่อให้ไม่เกี่ยวข้องกับชื่อมหาวิทยาลัย โดยมีงานนำเสนอว่า พวกเขาชี้ให้เห็นถึงการพยายามอำพรางภาษากฎหมายอันซับซ้อนที่ผลิตขึ้นจากฝ่ายรัฐ โดยที่นิติราษฎรสามารถอธิบายให้ผู้คนนอกวงกฎหมายเข้าใจโดยง่าย²⁶ รวมถึงคุณูปการสำคัญอีกข้อหนึ่งที่ถูกมองข้ามคือการนำปัญหาเรื่องข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์กลับมาถกเถียงในพื้นที่สาธารณะอีกครั้ง

จากที่กล่าวมาเราจะพบความสัมพันธ์ในเชิงอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มผู้ประท้วงในปี 2563 และนิติราษฎร โดยพวกเขาต่างเกิดขึ้นจากตัวแปรทางการเมืองที่สัมพันธ์กันอย่างน้อย 3 ประการคือ

²⁴ ขาตรี ประภิตนพการ, ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร: สัญลักษณ์ทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2563), 321–322.

²⁵ เรื่องเดียวกัน

²⁶ กมลวรรณ ชื่นชูใจ, “ความคิด ‘ปีศาจ’: นิติราษฎร, พรรคอนาคตใหม่, กับการสร้างการเมืองแห่งความหวัง,” *CMU Journal of Law and Social Sciences* 13, ฉ. 2 (2562): 87–119.

หนึ่งพวกเขาต่างเกิดขึ้นจากการจัดวางโครงสร้างทางอำนาจแบบใหม่ que เริ่มตั้งแต่ปี 2549 ขยายมาจนถึงปัจจุบัน สองพวกเขาต่างเป็นส่วนหนึ่งของกระแสหรือพื้นอุดมการณ์ของคณะราษฎร และสามพวกเขามีข้อเรียกร้องคล้ายๆ กันที่ต่างมุ่งรื้อถอนการใช้อำนาจที่เรียกว่า “ตุลาการภิวัตน์” และหากมองประเด็นต่อมาคือ การสร้างข้อเสนอปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ 10 ข้อจากการชุมนุมในปี 2563 นั้น แม้รากฐานทางความคิดจะประกอบไปด้วยอิทธิพลจากหลายกระแส และมีประเด็นที่สูงกว่าครั้งก่อนๆ แต่ต้องไม่ปฏิเสธว่า “กลุ่มนิติราษฎรและเครือข่าย” เคยจุดประกายประเด็นเหล่านี้มาก่อน ทั้งที่กระทำผ่านข้อเสนอแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 112 ในแถลงการณ์ปี 2554 และการเป็นหนึ่งในผู้ร่วมรณรงค์แก้ไขกฎหมายดังกล่าวในงานเสวนา “ปรากฏการณ์ 112 ริกเตอร์ ถึงเวลาสามัญชนลุกยืนตัวตรง”²⁷ ทว่าความแตกต่างสำคัญคือ แม้ทั้งสองกลุ่มจะดำเนินอยู่ภายใต้เส้นเรื่องเดียวกัน แต่ก็เกิดขึ้นโดยมีชุดข้อจำกัดทางการเมืองคนละบริบท แต่การเคลื่อนไหวในปี 2563 ได้ทิ้งร่องรอยสำคัญหลายประการที่ชี้ให้เห็นว่า นิติราษฎรคือจุดเชื่อมโยงระหว่างคณะราษฎร 2475 กับกลุ่ม “คณะราษฎร 2563” เช่น “ข้อเรียกร้อง 10 ประการเพื่อปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2563 ร่างรัฐธรรมนูญสามารถเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาถึง 7 ฉบับ โดยร่างดังกล่าวเป็นการนำข้อเสนอบางส่วนของนิติราษฎรมาปรับปรุง แม้จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ด้วยรูปธรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวของกลุ่ม “คณะราษฎร 2563” มีรากฐานความคิดทางกฎหมายมาจาก “คณะนิติราษฎร”²⁸

การต่อสู้ทางการเมืองที่กินระยะเวลายาวนาน ชื่อของกลุ่มนิติราษฎรและกลุ่มที่ร่วมเคลื่อนไหวค่อยๆ จางหายไปในการเมือง แต่เมื่อเวลาผ่านไปกลับพบว่า “ร่องรอยความคิดของพวกเขากลับส่งอิทธิพลต่อขบวนการทางสังคมในระยะต่อมา” แม้ข้อเสนอจะดูไม่เข้ากับบริบทในช่วงปี 2549 แต่เมื่อนำมาวิเคราะห์ในบริบทปัจจุบัน ข้อคิดเห็นในอดีตล้วนทำให้เชื่อว่า “พวกเขาเป็นผู้มาก่อนกาล” อย่างไม่เกินเลย เช่นการนำเสนอใน พ.ศ. 2557 ว่า

²⁷ งานเสวนาหัวข้อปรากฏการณ์ 112 ริกเตอร์ ในวันที่ 27 พ.ค 2555 ที่หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในโอกาสปิดการรณรงค์แก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 หลังจากดำเนินต่อเนื่องมาทั้งสิ้น 112 วัน โดยมีจำนวนประชาชนเข้าร่วมลงชื่อทั้งสิ้น 39,185 คน

²⁸ กมลวรรณ ชื่นชูใจ, “ความคิด ‘ปีศาจ’: นิติราษฎร, พรรคอนาคตใหม่, กับการสร้างการเมืองแห่งความหวัง,” *CMU Journal of Law and Social Sciences* 13, ฉ. 2 (2562): 87–119., 87-119.

“ตอนนี้สังคมรู้ถึงความคิดของเรา ช่างหน้ามันมีแต่การรื้อฟื้น การเอาความคิดนี้มาตีเบต และสุดท้ายเป็นเรื่องของการปฏิบัติ ซึ่งคงไม่ใช่ภารกิจของนิติราษฎร์แล้ว หรืออย่างน้อยที่สุดก็ไม่ใช่เพียงลำพัง...มันจะเป็นการนำความคิดไปเคลื่อนไหวด้วยขบวนการนักศึกษา...แต่ลำพังของนักศึกษาคงยังไม่พอ”²⁹

การมุ่งเน้นเคลื่อนไหวเฉพาะประเด็นในเชิงกฎหมาย แม้จะมีการโต้แย้งจากงานอื่นๆ แต่ข้อดีคือเป็นการผลักดันให้พวกเขาให้เข้าสู่การต่อสู้ทางการเมืองในสนามกฎหมายที่ผู้มีต่อกรโดยตรงคือ “ระบอบตุลาการภิวัตน์” โดยมีการนำเสนอว่า การที่ตุลาการภิวัตน์ถูกนำมาใช้ในทางการเมืองบ่อยครั้ง และสามารถทำให้ประชาชนหลายส่วนเชื่อว่าเป็นวิธีการอันชอบธรรม คงมิได้เกิดจากวาทกรรมของนักวิชาการเพียงชั่วข้ามคืน แต่มีพลวัต ถูกสร้างขึ้นมาอย่างจงใจ³⁰ การสร้างบทวิเคราะห์จึงเริ่มต้นจากคำถามที่ว่า “ระบอบนี้มีการประกอบสร้างทางการเมืองอย่างไร ? เหตุใดจึงสามารถสร้างลงหลักปักฐานได้ ?

3. ระบอบตุลาการภิวัตน์ไม่ได้ตกมาจากฟ้าผ่า แต่ถูกสร้างขึ้นเพื่ออำนาจนำทางการเมือง

หากกล่าวถึงการครองอำนาจนำ (hegemony) ในทางวิชาการ แนวคิดนี้มักใช้กับ “สถาบันกษัตริย์” เป็นหลัก ปัจจุบันยังมีการถกเถียงว่าอำนาจนำเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่เมื่อมีการเปลี่ยนรัชสมัย และสังคมไทยจะมีอำนาจนำใหม่จากอะไร เมื่อมองจากปัจจุบันตุลาการภิวัตน์ปรากฏเป็นเครื่องมือทางการเมืองมากกว่าการเป็นอำนาจนำโดยตัวมันเอง การมีสถานะเป็นเครื่องมือเช่นนี้ยิ่งทำให้อำนาจนำที่เคยตั้งอยู่บนความยินยอมพร้อมใจของประชาชน (consent) อ่อนแอลงและกลายเป็นอำนาจบีบบังคับผ่านกฎหมาย (coercive) มากขึ้น ปฏิบัติการตอบโต้ของผู้ประท้วงหลังยุบพรรคอนาคตใหม่ในปี 2563 อาจตอบคำถามได้ส่วนหนึ่งว่า การเปลี่ยนรัชสมัยส่งผลต่อการ

²⁹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ด้วยกฎหมายและอุดมการณ์*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ไชน่ พับลิชชิ่ง, 2557), 58.

³⁰ จาตุรงค์ สุทวณ, “เมื่อรัฐพึงศาล ตุลาการจึงแปรเปลี่ยน: การจัดวางแนวคิด ‘ตุลาการภิวัตน์แบบไทย’ ผ่านบทสะท้อนทางการเมืองจากภาพยนตร์ *The Trial of the Chicago 7*,” *CMU Journal of Law and Social Sciences* 16, ฉ. 2 (2566): 103–129.

เปลี่ยนแปลงอำนาจนำและความยินยอมพร้อมใจของระบอบถูกทำลายลง อำนาจนำใหม่จึงยังเปิดกว้างในการประกอบสร้าง

ว่าในช่วงปี 2549 ตุลาการวิวัฒน์ได้เกิดภายหลัง “พระราชดำรัสในวันที่ 25 เมษายน” เพราะคล้อยหลังไม่นานมีการเปิดเผยว่า มีตุลาการระดับอาวุโส 3 คน องคมนตรี นายทหารระดับสูง และนักวิชาการรียอลิสต์เข้าร่วมประชุมกัน³¹ จากนั้นจึงนำไปสู่ปฏิบัติโดยศาลหลายกรณี ดังนั้น “พระราชอำนาจนำ” จึงไม่ได้เกิดขึ้นจากสถาบันอันโดดเดี่ยว แต่กระทำผ่านความร่วมมือ ซึ่งที่ผ่านมาสถาบันกษัตริย์มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับกลุ่มพลังอื่นๆ แตกต่างกันในแต่ละยุค³² การวิเคราะห์การครองอำนาจนำโดยเน้นเฉพาะบทบาทของสถาบันกษัตริย์โดยตัดขาดความสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่นๆ อาจเป็นการมองการเมืองแบบแยกส่วน ดังนั้น “ระบอบ” จึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่คือ “กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์”

อำนาจนำจากระบอบตุลาการวิวัฒน์ คือการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์สามัญของผู้คน ระบอบจะต้องทำให้ประชาชนเข้าใจได้ว่าคำวินิจฉัยที่เกิดขึ้นโดยฝ่ายศาล คือความชอบธรรม ซึ่งจะต้องมีการประกอบสร้างอย่างยาวนาน ซึ่งมีผู้นำเสนอว่า แท้จริงแล้วอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของฝ่ายตุลาการนั้นไม่ได้มีมาแต่ดั้งเดิม แต่ในทางประวัติศาสตร์เห็นตรงกันว่า “เพิ่งถูกสร้างขึ้นในช่วงการก่อร่างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์เท่านั้น”³³ ทว่าการที่ฝ่ายตุลาการเริ่มมีบทบาทสำคัญนั้น เป็นผลจากการถูกควมรวม (fusion) กับกลุ่มอื่นๆ เช่นในยุคของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่เป็นฝ่ายที่ริเริ่มให้มีการลงพระปรมาภิไธยในคำพิพากษาเพื่อเสริมให้คำตัดสินของฝ่ายตุลาการศักดิ์สิทธิ์ขึ้น³⁴ และในหลายยุคสมัยอันจะเห็นได้ว่าตำแหน่งที่ปรึกษาในพระองค์หรือ “องคมนตรี” ส่วนใหญ่เป็นนัก

³¹ จรัญ โฆษณานันท์, นิติปรัชญา: หลักนิติธรรม สภาวะยกเว้น และปฐมบทแห่งคำพิพากษาแนวรัฐประหารนิยม-ตุลาการวิวัฒน์ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2563), 246.

³² เช่น ความสัมพันธ์กับคณะราษฎร (หลังการปฏิวัติ) องคมนตรี (หลังรัฐธรรมนูญปี 2492) กองทัพ (ช่วง 2500-2516) ซึ่งงานชิ้นนี้เสนอว่า “หลังพฤษภาทมิฬกลุ่มนักกฎหมายได้เริ่มมีบทบาทในสังคมจนเด่นชัดในช่วงหลังปี 2549

³³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, พิพากษาศาล, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2555).

³⁴ กลุณชีพพร โสมณวัตร, การประกอบสร้างอำนาจตุลาการไทยในสังคมสมัยใหม่ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ดุสิต บัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562), 83-275.

กฎหมาย โดยมีการนำเสนอต้นแบบของนักกฎหมายในบทบาทของ”นายสัญญา ธรรมศักดิ์” จนถูกเรียกขานว่า”เปาบุ้นจิ้นเมืองไทย”³⁵

โดยส่วนใหญ่แล้ว “ตุลาการภิวัตน์” มักถูกนำเสนอเฉพาะช่วงที่ปรากฏการณ์ได้เกิดขึ้นแล้วในปี 2549 แต่หากพิจารณาถึงที่มาของการประกอบสร้างนั้น จะต้องชี้ให้เห็นว่ากลุ่มก้อนอำนาจต่างๆ โดยเฉพาะฝ่ายชนชั้นนำมีการผสมความร่วมมือกับฝ่ายตุลาการอย่างไร โดยงานนี้เสนอว่าก่อนเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในพ.ศ. 2531 ฝ่ายราชสำนักและฝ่ายกองทัพ คือสองกลุ่มสำคัญอันมีบทบาทนำทางการเมือง จุดเปลี่ยนสำคัญอยู่ที่ “การยื่นถวายฎีกาของกลุ่มนักวิชาการ 99 คน” ต่อในหลวงภูมิพลที่มุ่งหมายให้กลุ่มกองทัพออกจากการเมือง นั่นคือการส่งสัญญาณถึงการหมดยุคของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่แม้จะมีรัฐบาลพลเรือนในเวลาต่อมา แต่ก็ยังมีข้ามพ้นการถูกกองทัพเข้ามายึดอำนาจเช่นเคย จนนำไปสู่การนองเลือดในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ท้ายที่สุดสถาบันพระมหากษัตริย์จึงได้มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกองทัพและประชาชน จนเป็นการหนุนเสริมให้สถาบันมีสถานะลอยพ้นเหนือการเมืองมากยิ่งขึ้น³⁶ จากนั้นทุกฝ่ายจึงมีฉันทามติร่วมกันว่าควรจะต้องปฏิรูปการเมืองใหม่ ลักษณะดังกล่าวคือการที่กลุ่มก้อนอำนาจหลัก นำโดยฝ่ายราชสำนัก ทำการลดบทบาทของฝ่ายกองทัพที่หมดความชอบธรรมชั่วคราว โดยต้องการควบรวมกับกลุ่มพลังทางเลือกใหม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในช่วงการปฏิรูปรัฐธรรมนูญ ทำให้การควบรวมกลุ่มก้อนอำนาจทางเลือกจะเป็นใครไปไม่ได้นอกจาก “กลุ่มนักกฎหมายมหาชน”

ในช่วงนี้เอง เราจะพบว่ามือนักกฎหมายจำนวนมากได้กลายเป็นพลเมืองชั้นหนึ่งในสังคมอาทิเช่น อมร จันทรสมบูรณ์ มีชัย ฤชุพันธุ์ ตามด้วยผู้ที่ยังวัยหนุ่มในช่วงนั้นอย่างวิษณุ เครืองาม แต่จะพบว่าในช่วงรัฐบาลทักษิณ เกิดคำถามอยู่ไม่น้อยเกี่ยวกับว่านักกฎหมายกลุ่มนี้มีการนำเสนอข้อคิดเห็นที่เอื้อต่อการใช้อำนาจของรัฐบาลทักษิณในหลายกรณี จนถูกเรียกว่า “กลุ่มเนติบริกร”³⁷ การหนุนเสริมดังกล่าวมีส่วนสำคัญทำให้รัฐบาลทักษิณสามารถอยู่ในอำนาจได้เกือบ 2 วาระ จนท้ายที่สุดมีข้อสรุปว่าเหตุที่รัฐบาลทักษิณถูกยึดอำนาจเป็นผลจากความขัดแย้งในช่วงการดำรง

³⁵ เรื่องเดียวกัน

³⁶ ธงชัย วินิจจะกุล, *ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (นนทบุรี: ฟาเดียวกัน, 2562).

³⁷ กมลวรรณ ชื่นชูใจ, “ความคิด ‘ปีศาจ’: นิติราษฎร์, พรรคอนาคตใหม่, กับการสร้างการเมืองแห่งความหวัง,”

ตำแหน่งสมัยที่ 2 กับกลุ่มราชสำนักและกองทัพ³⁸ นำไปสู่การรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 ที่หลายฝ่ายมองว่าเสียของ เหตุเพราะประชาชนยังคงความนิยมในรัฐบาลฝ่ายทักษิณ เมื่อการยึดอำนาจทางกายภาพไม่บรรลุผล จึงก่อเกิดกระบวนการแบบใหม่ที่เรียกว่า “ตุลาการภิวัตน์” ซึ่งเป็นความร่วมมือของ “ระบอบ” ในการจัดกลุ่มทักษิณให้พ้นจากการเมือง หากลองตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อเกิดวิกฤตทางการเมืองและไม่สามารถหาทางออกได้ กลุ่มก้อนอำนาจหลักจะพยายามให้ฝ่ายตนเองเข้าไปเป็นผู้ชี้ขาดในข้อพิพาทต่างๆ เช่น กลุ่มนักกฎหมายพยายามเสนอทางออกในการเลือกนายกรัฐมนตรีว่าควรใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยอ้างข้อบังคับในรัฐธรรมนูญมาตรา 7 เช่นเดียวกับฝ่ายกองทัพมีการปลุกระดมด้วยวาทกรรมจี้กกักกับเจ้าของม้า และเมื่อทุกฝ่ายพยายามทำในลักษณะเดียวกัน จึงเกิดกรณี “พระราชดำรัส 25 เมษายน 2549” ที่อาจตีความได้ว่าเป็นดังสัญลักษณ์ให้ฝ่ายต่างๆ ร่วมมือกัน โดยขั้นตอนสุดท้ายกลายเป็นฝ่ายตุลาการที่ต้องลงมือ³⁹

ภาพชัดเจนของ “ระบอบ” ดังกล่าวคือหลักฐานการวางแผนปลดนายรัฐมนตรีนายสมัคร สุนทรเวช ซึ่งอ้างอิงจากงานของวาด ระเบียบว่า “ในปี 2551 ในระหว่างการต่อต้านรัฐบาลของกลุ่มพันธมิตร เนื้อหาในโทรเลขวันที่ 3 กันยายน เปิดเผยให้ทราบว่าการยัลลิสต์ผู้สนับสนุนในหลวง ภูมิพลจากหลายภาคส่วน มาร่วมประชุมที่บ้านของ “สิทธิ เสวตศิลา” และสิทธิก็เตรียมที่จะเสนอแผนจัดการ “สมัคร สุนทรเวช” กับในหลวงภูมิพลในการเข้าเฝ้าฯของคณะองคมนตรีที่หัวหิน โทรเลขวันที่ 22 ตุลาคม 2551 ระบุถึงการรวมตัวที่บ้านของสิทธิอีกครั้ง คนที่มารวมตัวประกอบด้วย จำลอง ศรีเมือง , ชัยอนันต์ สมุทวณิช, สะพรั่ง กัลยาณมิตร และจรัญ ภักดีธนากุล...แผนการนี้สมัคร จะถูกปลดโดยไม่ใช้กำลัง จะแก้ไขรัฐธรรมนูญให้นายกเป็นคนนอกได้...จะมีการปฏิรูปเพื่อขจัดอิทธิพลของทักษิณออกไป...”⁴⁰ โดยหลังปี 2549 มีคติทางการเมืองค่อยๆ เพิ่มขึ้นโดยที่ผู้คนบางส่วนมิได้เฉยใจ หากแต่ข้อขัดแย้งนี้เลยเกิดกลายเป็นสงครามกลางเมือง ความชอบธรรมจึงถูกตั้งคำถาม นำไปสู่การริเริ่มท้าทายจากกลุ่มคณะนิติราษฎร์และพันธมิตรทางอุดมการณ์

³⁸ เกิดจาก “วาทกรรมผู้มีส่วนรับผิดชอบรัฐธรรมนูญ” ดูเพิ่มในวาด ระเบียบ, *โศคร้อยลิลิตตาย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: สมมุติ, 2563), 126.

³⁹ ดูเพิ่มใน จาตุรงค์ สุทวาทัน, “ปรากฏการณ์นิติราษฎร์: ขบวนการทางอุดมการณ์กับผลสะท้อนทางการเมืองจากการได้กลับการครองอำนาจของระบอบตุลาการภิวัตน์หลังปี 2549” (วิทยานิพนธ์ปรัชญารัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2567), 285.

⁴⁰ วาด ระเบียบ, *โศคร้อยลิลิตตาย*, 195.

4. นิติราษฎร์และพันธมิตรเชิงอุดมการณ์กับการเคลื่อนไหวที่อาจไม่ได้จบในรุ่นเดียว

คณะนิติราษฎร์ประกอบไปด้วย วรเจตน์ ภาคีรัตน์, ปิยะบุตร แสงกนกกุล, สาวตรี สุขศรี, อีระ สุธีวรารังกูร, ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล, จันทจิรา เอี่ยมมยุรา และปฐเทพ ศิริบุษย์ บทบาทของพวกเขาเด่นชัดในด้านผู้นำทางความคิด มากกว่าจะเป็นขบวนการจัดตั้งที่หวังผลเชิงนโยบายในระยะสั้น การสร้างแนวร่วมต่างถูกชี้ชวนผ่านอุดมการณ์เป็นสำคัญ หรือในบางงานเรียกในลักษณะเดียวกันว่า “กลุ่มผู้ร่วมชะตากรรม” โดยจัดแบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ **หนึ่ง**กลุ่มนักวิชาการและนักเขียนผู้ร่วมรณรงค์แก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 เช่น กลุ่ม ครก.112 , กลุ่มกวีราษฎร์ และกลุ่มแสงสำนึก **สอง**คือผู้ร่วมชะตากรรม เช่น คนเสื้อแดง (บางส่วน) และกลุ่มภาคประชาสังคม เมื่อสำรวจไปทั่วไทยจะพบว่า ทั้ง 2 รูปแบบคือคนกลุ่มเดียวกันซึ่งร่วมต่อสู้กันมาตั้งแต่วิกฤติปี 2549

ในเชิงรูปธรรมจะขอลำถึงความร่วมมือครั้งสำคัญในการเสนอแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 112 ในชื่อคณะรณรงค์แก้ไขมาตรา 112 (ครก.112) ซึ่งแกนนำนิติราษฎร์รับหน้าที่ผู้ร่างซึ่งปรากฏจากบทสัมภาษณ์ว่า

“คือตอนที่ทำ 112 ไอเดียแรกสุดคือนิติราษฎร์ทำร่างกฎหมายให้คนที่ขับเคลื่อนคือ ครก.112 ไม่เกี่ยวกับ ตอนแรกนิติราษฎร์จะไม่อยู่ใน ครก. 112 แต่สุดท้ายก็ต้องร่วมกัน⁴¹

กลุ่ม ครก.112 สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในขั้นแรก เพราะร่างกฎหมายดังกล่าวได้ถูกยื่นเข้าสู่สภาแม้จะถูกตีตกในภายหลังก็ตาม ความตื่นตระหนกในข้อเสนอของ “ครก.112” ทำให้การใช้อำนาจกดปราบจากกลไกรัฐถูกใช้บ่อยขึ้น หลังจากการเปิดตัวการแก้กฎหมายไม่นาน เดือนต่อมามีการทำร้ายร่างกายวรเจตน์ ภาคีรัตน์ รวมถึงการคุกคามสมาชิกคนอื่น ๆ โดยมีผู้คนจำนวนมากไม่น้อยที่เห็นด้วยกับความรุนแรงนี้ เครือข่ายดังกล่าวจึงได้ลดบทบาทลงไปหลังการรัฐประหารในปี 2557

ทั้งนี้ มีข้อมูลในบางประเด็นที่น่าสนใจว่า จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของนิติราษฎร์อาจเป็นเพียงการนำเสนอประเด็นทางกฎหมายให้กลายเป็นข้อถกเถียงทางสาธารณะเท่านั้น โดยปัจจุบันการพูดถึงมาตรา 112 ถูกนำเสนอในสภามากขึ้น หรือแม้แต่การที่พรรคต่างๆ ใช้แสดงวิสัยทัศน์ในการหาเสียง ซึ่งแกนนำของนิติราษฎร์ให้สัมภาษณ์ว่า “นั่นคือจุดประสงค์ที่แท้จริง”⁴² แม้จะเป็นการให้

⁴¹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ด้วยกฎหมายและอุดมการณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: ไชน่ พับลิชชิง, 2557), 44–45.

⁴² เรื่องเดียวกัน

ข้อมูลในระยะเวลาที่ผ่านมาแล้ว แต่ปฏิเสธได้ยากว่าเครือข่ายของพวกเขาสร้างผลสะท้อนอยู่น้อยจนในฐานะผู้ร่วมจุดประกาย “ข้อเสนอทะลุเพดาน”

ผลสะท้อนที่วันนี้ผู้เขียนได้จัดแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ

หนึ่ง รากฐานของข้อเสนอแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 112 โดยร่างของ “ครก.112” มีสาระสำคัญคือ แยกฐานความผิดเป็นฐานหมิ่นประมาทกับฐานดูหมิ่นและอาฆาตมาดร้าย แยกความคุ้มครองให้การกระทำต่อพระมหากษัตริย์มีอัตราโทษสูงกว่าตำแหน่งพระราชาธิราช รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการ นอกจากนั้นก็ให้ปรับลดอัตราโทษจำคุกลง รวมทั้งให้มีบทยกเว้นความผิดและกำหนดผู้มีสิทธิในการกล่าวโทษเป็นการเฉพาะ เมื่อเปรียบเทียบกับที่ข้อเสนอทะลุเพดานในปี 2563 จะพบความสอดคล้องกันหลายส่วน ทั้งการปรับผู้มีสิทธิกล่าวโทษ ซึ่งร่างของนิติราษฎร์ให้อำนาจสำนักราชเลขาธิการ แต่ข้อเสนอของคณะราษฎร 63 ให้อำนาจรัฐสภาและการเสนอว่าให้นำกฎหมายมาตรา 112 ออกจากหมวดความมั่นคง ซึ่งกลุ่มคณะราษฎร 2563 ดันเพดานให้สูงขึ้นด้วยการให้ยกเลิก เช่นเดียวกับการเสนอว่าผู้ใดก็ตามสามารถวิพากษ์วิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ได้โดยสุจริต

เราจะเห็นร่องรอยการเชื่อมต่อในด้านข้อเสนอจากแกนนำของคณะราษฎร 2563 เช่น พริษฐ์ ชิวารักษ์นำเสนอว่า “การเรียกร้องให้ยกเลิกมาตรา 112 ก็สืบเนื่องมาจากคณะนิติราษฎร์ที่เคยมีข้อเสนอไว้ว่าควรแก้ไขมาตรา 112 จนมาถึงการยกเลิก เพราะเห็นถึงปัญหาจากการใช้มาตราดังกล่าวที่จับคนโดยไม่ยุติธรรมจะทำให้การเมืองเลวร้าย”⁴³ แม้จะได้แย้งกันอยู่ว่าประเด็นนี้มีอิทธิพลจากหลายกระแสเข้าหนุนเสริมกัน โดยกลุ่มพลังในปี 2563 ที่ชูข้อเสนอสำคัญในการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์นั้นได้รับอิทธิพลมาจากข้อเสนอของสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล และมองว่าข้อเสนอของนิติราษฎร์ใช้เทคนิคทางกฎหมายมากเกินไป⁴⁴ แนวทางของสมศักดิ์ที่มีจุดเริ่มต้นคล้ายคลึงกับสมาชิก

⁴³ ไทยโพสต์, *ถวายฎีกาเลิกม.112 เครือข่าย3นิ้วจ้องล้มล้าง‘ปึก-ปวิน’ปลุกสู้ยึดเชื้อ!*, 11 ธันวาคม 2563, <https://www.thaipost.net/main/detail/86541> (เข้าถึงเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2568).

⁴⁴ อุนสรณ์ อุณโณ และคณะ, *ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2565), 128.

บางคนของนิติราษฎร์ คือเริ่มจากการเสนอความเห็นในเว็บบอร์ดฟ้าเดียวกัน แต่แนวคิดของสมศักดิ์ ที่มีลักษณะ “ถอนรากถอนโคน”⁴⁵จึงเข้ากับบริบทการเคลื่อนไหวในปี 2563 ได้มากกว่า

สอง การทำให้ประเด็นกฎหมายอาญามาตรา 112 เข้าสู่พื้นที่สาธารณะ (sensitizing impact) ซึ่งการรัฐประหาร 2557 ส่งผลให้พันธมิตรเครือข่ายปรับเปลี่ยนสู่แนวร่วมลักษณะอื่นๆ ความน่าสนใจคือการเกิดขึ้นของพรรคอนาคตใหม่ที่แก่นนิติราษฎร์จะปฏิเสธถึงเกี่ยวข้องกับการก่อตั้งพรรค แต่ในเชิงความคิดการที่ปิยบุตร แสงกนกกุล (หนึ่งในอดีตแกนนำ) มีส่วนสำคัญในการตั้งพรรค ทำให้อิทธิพลของเขามีผลต่อแนวทางการสร้างพรรคอย่างปฏิเสธไม่ได้ โดยปิยบุตรได้เปิดเผยว่าพรรคอนาคตใหม่รวบรวมผู้คนส่วนใหญ่ด้วยฐานคิดเชิงอุดมการณ์ ประกอบด้วยกลุ่มที่ยึดโยงมาจากผู้ร่วมชะตากรรมในปี 2549 เช่นแกนนำอย่างธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจและชัยวัช ตุลาธน ที่เปิดเผยชัดเจนว่าเคยร่วมต่อสู้กับกลุ่มคนเสื้อแดง ทั้งยังมีนักกิจกรรม เอ็นจีโอ และผู้นำแรงงาน⁴⁶ พรรคอนาคตใหม่จึงเสมือนตัวแทนของคนหนุ่มสาว หากแต่ความเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นใหม่กับพรรคอนาคตใหม่มีลักษณะซับซ้อนแบบ “รัก ๆเกลียด ๆ (love-hate relationship)” ที่มีการตรวจสอบซึ่งกันและกันอย่างตรงไปตรงมา มีการถกเถียง กดดัน ชัดแย้ง ถอยห่าง ถอนตัว แยกทางกันบ้างและร่วมมือกันใหม่อีกครั้ง (reconciliation) ในช่วงแรกคนรุ่นใหม่เลือกพรรคอนาคตใหม่เพราะนโยบายที่น่าดึงดูด แต่เมื่อหลายฝ่ายมองว่าพรรคมีจุดยืนประนีประนอมเพื่อความอยู่รอดในระยะสั้น หรือที่เรียกว่า “ไปไม่สุด” แกนนำและมวลชนบางส่วนจึงเริ่มถอยห่าง เช่น พรชัย ชิวารักษ์ ที่ถอนตัวเนื่องจากจุดยืนด้านการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ เช่นเดียวกับทัตเทพ เรื่องประไพกิจเสรี ที่ข้อเสนอของพวกเขาไปไกลกว่านโยบายพรรค⁴⁷

ในระยะต่อมาที่พรรคอนาคตใหม่ถูกยุบ แกนนำที่เคยถอนตัวจากพรรคได้จัดการชุมนุมขึ้นทันทีเพื่อแสดงให้เห็นว่าพวกเขาผิดพลาดที่ดำเนินนโยบายแบบประนีประนอม และเมื่อพรรคอนาคตใหม่กลายเป็นพรรคก้าวไกล แนวนโยบายจึงแหลมคมขึ้น โดยเฉพาะการชูข้อเสนอแก้ไข

⁴⁵ Patrick Jory, “Somsak Jeamteerasakul as I Know Him,” *The Thammasat Journal of History* 5, no. 2 (2018): 16–21.

⁴⁶ ญัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์, “จาก ‘ถนน’ สู่ ‘สภา’: การตั้งพรรคสามัญชนและการลงสมัครรับเลือกตั้งของเอ็นจีโอและนักกิจกรรมในพรรคอนาคตใหม่,” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* 18, ๑.2 (2565): 73–106.

⁴⁷ กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, “ผลกระทบ ผลสะท้อน และสิ่งที่ตามมา ขบวนการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ปี 2563–2564 ต่อการเมืองและสังคมไทย,” *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 54, ๑.2 (2567): 288–317.

กฎหมายมาตรา 112 โดยเนื้อหาของข้อเสนอดังกล่าวมีความคล้ายกับร่างที่เคยเสนอไว้โดยคณะ “ครก.112” ต่างกันเพียงเรื่องของการกำหนดอัตราโทษใหม่ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการที่ทุกพรรคการเมืองจะต้องแสดงจุดยืนในหาเสียง รวมถึงข้อถกเถียงเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ได้เข้าไปมีส่วนที่ถกเถียงในสภาอีกครั้งหลังจากห่างหายมายาวนาน

สาม อำนาจความยินยอมพร้อมใจที่หายไปของระบอบตุลาการภิวัตน์ ผลสะท้อนสืบเนื่องจากข้อสองนั้นมีลักษณะเป็นทางสองแพร่ง (Dilemma) แม้ในเชิงบวกจะเป็นแรงเสริมให้ผู้ประท้วงมีโอกาสนประสบความสำเร็จ แต่การทำให้กฎหมายอาญามาตรา 112 สามารถนำไปถกเถียงในสภาได้นั้น กลับไม่ทำให้คดีความลดน้อยลง ซ้ำหนักยังมีรายงานว่า “สถิติการถูกดำเนินคดีสูงขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์” กระทั่งการใช้ตุลาการภิวัตน์ก็ยังคงมีเค้าลางว่าจะเกิดขึ้นได้เสมอ ดังมีการให้ความเห็นในอดีตว่า การเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง “อาการตาสว่าง” ของพวกเขาก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์มากขึ้น ทำให้คนเสื้อแดงมีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดไปในลักษณะถึงราก พร้อมกันนั้นจึงเกิดการตอบโต้จากมวลชนฝ่ายขวาโดยชวาทกรรม “ปกป้องสถาบันกษัตริย์” และใช้กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพเป็นเครื่องมือในการกดปราบผู้เห็นต่างในจำนวนมากขึ้น⁴⁸ ในด้านผลสะท้อนที่นำเสนอมีความต่างออกไปจากอาการตาสว่าง เนื่องจากผู้ประท้วงในปี 2563 พวกเขาไม่ได้รู้สึกว่าตนเอง “ตาบอดจนต้องกลับมาตาสว่าง” พวกเขาตระหนักรู้อยู่แล้วว่าสถาบันมีปัญหามาอยู่ก่อนแล้ว ดังเช่นที่รังสิมันต์ โรม กล่าวว่า “ผมไม่เคยนิยามตัวเองว่าตาสว่าง เพราะผมรู้สึกที่ผมไม่เคยตาบอด เพราะตระหนักรู้แล้วว่ามีปัญหาซ่อนอยู่”⁴⁹ คนหนุ่มสาวรุ่นต่อมาที่สนใจการเมืองจึงผลักดันการวิจารณ์ให้สูงขึ้นจากประสบการณ์จากความรับรู้เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ในช่วงรอยต่อของการปรับเปลี่ยนรัชกาล⁵⁰ หมายความว่า พวกเขาอยู่บนความ

⁴⁸ นพพล อาขามาส, “การประกอบสร้างความกลัวและการเมืองว่าด้วยการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558), 49–82.

⁴⁹ ดูเพิ่มใน จาตุรงค์ สุทวาทัน, “ปรากฏการณ์นิติราษฎร์: ขบวนการทางอุดมการณ์กับผลสะท้อนทางการเมืองจากการโต้กลับการครองอำนาจนำของระบอบตุลาการภิวัตน์หลังปี 2549” (วิทยานิพนธ์ปรัชญารัฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2567).

⁵⁰ อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, *ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2565), 38.

รับรู้คนละชุดกับคนเสื้อแดง ทำให้การปลุกระดมจากแกนนำคนเดิม วากรรมแบบเดิมจึงไม่เป็นผลต่อพวกเขา

เช่นเดียวกับผลสะท้อนจากการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดของปัญญาชน นิติราษฎร์และเครือข่ายเชิงอุดมการณ์มีคู่ต่อกรสำคัญคือปัญญาชนอนุรักษนิยม ซึ่งนอกจากเหล่าผู้มีฉายาว่า”เนติบริกร”ด้วยแล้ว หากจะจำกัดให้แคบลง “กลุ่มสยามประชาภิวัฒน์” คือหนึ่งกรณีตัวอย่างกลุ่มนักวิชาการที่ถูกตั้งมาเพื่อตอบโต้กับฝ่ายก้าวหน้าและนิติราษฎร์โดยตรง ดังจะพบว่าฝ่ายแรกสามารถเชื่อมต่อพลังจากคนรุ่นใหม่ได้ชัดเจนกว่า ขณะที่ฝ่ายหลังบทบาทค่อยๆ หายไป ซึ่งอาจสังเกตได้จากข้อมูลของรังสิมันต์ โรม ที่ว่า “จริงๆ ตอนผมเข้ามาปี 1 ผมก็ยังไม่รู้จักนิติราษฎร์ ไม่เคยไปสิงสถิตในเว็บบอร์ดฟ้าเดียวกันแบบที่คนอื่นๆ ทำ...พอการเมืองเริ่มแรงจำได้ว่ามันมีการตีเบตกันระหว่างอาจารย์กิตติศักดิ์ ปกติ และนิติราษฎร์ ขอเล่านิดหนึ่งว่า อ.กิตติศักดิ์ เป็นไอตอลผมเลย แต่ว่าพอเราดูข้อมูลการตีเบต มันมีความรู้สึกสับสนบางอย่างเกิดขึ้นกับตัวเองว่าเราควรเชื่อใครดี คำอธิบายหลายๆ อย่างของนิติราษฎร์วางอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันซึ่งมันสมเหตุสมผลมากกว่า แต่อีกฝั่งไม่ได้เป็นแบบนั้น”⁵¹ สอดคล้องกับข้อเสนอที่ว่า “นิติราษฎร์ที่นำพาประชาชนก้าวพ้นความกลัว “กฎหมาย” ด้วยความรู้และสติปัญญาเทียบชั้นกับ “เนติบริกร” พวกเขาปลุกผู้คนให้ตื่นรู้ในค่าความเป็นคนที่ถูกละเมิดอันเนื่องมาจากอำนาจของกฎหมายภายใต้การกำกับของ “เนติบริกร”⁵²จึงมีคำถามเช่นกันว่าปัญญาชนอนุรักษนิยมในปัจจุบันไม่มีความสามารถมากพอที่จะสร้างพลังทางปัญญาได้ในแบบอดีต พวกเขาพยายามที่จะรักษาโครงสร้างอำนาจเดิมเอาไว้ จึงไม่ได้พยายามปรับตัวหรือผนวกรวมความคิดใหม่ และคนกลุ่มใหม่ๆ อย่างเท่าทัน⁵³ ความยินยอมพร้อมใจที่ลดลงไปอาจมาจากข้อเสนอที่เห็นร่วมกันของเกษียร เตชะพีระและสมศักดิ์ เจียมธีรสกุลว่า “ในหลวง ร.9 ทรงเป็นปัญญาชนสาธารณะที่สำคัญที่สุดในยุคสมัยของเรา” ซึ่งดูจะสอดคล้องพอควรหากพิจารณาในบริบทซึ่งเป็นรอยต่อของการผลิตเปลี่ยนรัชกาลที่นำไปสู่การจัดวางโครงสร้างกลุ่มก้อนราชสำนักแบบใหม่ โดยในอดีตความสำเร็จของตุลาการภิวัฒน์ปฏิเสธไม่ได้ว่า

⁵¹ ดูเพิ่มใน จาตุรงค์ สุทวณ, “ปรากฏการณ์นิติราษฎร์: ขบวนการทางอุดมการณ์กับผลสะท้อนทางการเมืองจากการได้กลับการครองอำนาจของระบอบตุลาการภิวัฒน์หลังปี 2549” (วิทยานิพนธ์ปรัชญารัฐศาสตร์ดุขุภักดิ์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2567).

⁵² กมลวรรณ ชื่นชูใจ, “ความคิด ‘ปีศาจ’: นิติราษฎร์, พรรคอนาคตใหม่, กับการสร้างการเมืองแห่งความหวัง,” *CMU Journal of Law and Social Sciences* 13, ฉบับที่ 2 (2562): 87–119.

⁵³ สายชล สัตยานุรักษ์, 10 ปีปัญญาชนสยาม เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โอเพนไจซ์ดี, 2557).

ส่วนหนึ่งมาจากการตีความพระราชดำรัส 25 เมษายน 2549 ดังนั้นอำนาจมาจากความยินยอมพร้อมใจจึงสูญสิ้น ขณะที่ฝ่ายตุลาการยังคงสถานะการเป็นกลไกของระบอบเช่นเดิม เพียงแต่กลายเป็นอำนาจบังคับในรูปแบบของกฎหมายเท่านั้น

การสรุปเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าอุดมการณ์อนุรักษนิยมพ่ายแพ้ เพราะกลไกรัฐในระบบการศึกษายังคงมีบทบาทหล่อหลอมเกลาสังคม (socialization) การต่อสู้ยังคงต้องดำเนินต่อไปและคงไม่จบในรุ่นเดียว ดังพรรณนะของวรเจตน์ ภาคิรินทร์ที่ว่า

“ต้องไม่ลืมนะครับว่ากฎเกณฑ์มาตรา 112 ยังไม่ถูกแก้ ยังเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ได้จริงๆ...ต้องมีความระมัดระวังอย่างสูง ผมเข้าใจเยาวชนรุ่นใหม่ที่ถูกกดทับจากอำนาจรัฐ แต่ต้องพยายามทำความเข้าใจในเรื่องนี้ว่าเป็นการต่อสู้เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว มันอาจไม่จบในรุ่นเดียว”⁵⁴

5. บทสรุป

พลวัตจากปรากฏการณ์ 112 รีกเตอร์ถึงข้อเสนอทะเลสาบดินนินจาระยะเวลาเกือบ 2 ทศวรรษ มีกลุ่มทางการเมืองยึดโยงการต่อสู้เชิงอุดมการณ์อยู่ 2 กลุ่มหลักๆ กลุ่มแรกคือ “กลุ่มผู้สร้างอำนาจนำ” ซึ่งงานชิ้นนี้ขวนมอตุลาการภักดีในฐานของการเป็น “ระบอบ” ที่ประกอบไปด้วยชนชั้นนำ กองทัพ กลไกรัฐ พวกเขามีเงื่อนไขร่วมกันในระยะเวลาหนึ่งๆเพื่อรักษาสถานะนำในสังคม ในอดีตการรัฐประหารคือวิธีการสำคัญในการรักษาความมั่นคงของระบอบ แต่เมื่อความชอบธรรมของกองทัพหมดไป “ตุลาการภิวัตน์” คือเครื่องมือชิ้นใหม่ ซึ่งเป็นผลผลิตจากองค์กรตุลาการที่มีฉันทานุมัติของคดียุติธรรมไม่น้อยกว่าฝ่ายใด การกระทำเชิงรุกของฝ่ายศาลจึงไม่สู้จะถูกตั้งคำถามจากประชาชนมากนัก คำพิพากษาจึงมีอำนาจสูงในการสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจของรัฐ และเมื่อระบอบดังกล่าวทำงานร่วมกัน “กฎหมายจึงกลายเป็นที่นักกฎหมายบรรจุกระสุน ผู้พิพากษาเล็งเป้า และรัฐเป็นผู้เหนี่ยวไก” และที่น่ากลัวกว่านั้นคือภาพลักษณ์ความศักดิ์สิทธิ์ของศาลทำให้ผู้คนยินยอมมือในขณะที่ยุติธรรมกระสุนใส่เพื่อนมนุษย์” ทว่ากลุ่มผู้ต่อต้านพวกเขาเชื่อมโยงกับผ่านอุดมการณ์บางส่วนของคณะราษฎรในฐานะต้นแบบผู้ใกล้ชิดเคียงความสำเร็จที่สุด กลุ่มนิติราษฎร์และ

⁵⁴ ปีชี นิรัส, “ม.112 : วรเจตน์ ภาคิรินทร์ กับ 10 ปี แห่งการผลักดันแก้กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ,” 13 พฤศจิกายน 2567, <https://www.bbc.com/thai/thailand-63613280> (เข้าถึงเมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2568).

เครือข่ายมาพร้อมกับข้อเสนอที่มุ่งรื้อสร้างระบอบดังกล่าว ทั้งข้อเสนอปลี่ยนแปลงการรัฐประหาร (กองทัพ) ยุบศาลรัฐธรรมนูญ (ตุลาการ) และที่สร้างแรงสั่นสะเทือนคือการเสนอแก้ไขกฎหมายอาญา มาตรา 112 (ราชสำนัก) ที่กระทำในนาม “ครก.112” ที่แม้จะไม่ได้รับการตอบสนองทางนโยบาย แต่ข้อเสนอดังกล่าวได้สร้างแรงกระเพื่อมต่อการเคลื่อนไหวในรุ่นต่อมา โดยที่ผลสะท้อนปรากฏอย่างชัดเจนคือการทำให้กฎหมายอาญา มาตรา 112 เข้าสู่พื้นที่สาธารณะ แต่ผลในเชิงบวกกลับไม่ได้ทำให้การใช้ข้อกฎหมายดังกล่าวลดน้อยลง เพราะบทเรียนทางประวัติศาสตร์ชี้ว่า ยิ่งข้อเสนอมีเพดานสูง การตอบโต้ก็จะยิ่งสูงเช่นกัน และเมื่อตุลาการภิวัฒน์ที่ถูกใช้บ่อยครั้ง ผู้คนจึงเกิดการต่อต้าน (good sense) อำนาจนำจึงกลายเป็นเพียงอำนาจบังคับ ซึ่งเผยให้เห็นจากการลุกฮือของกลุ่มคณะราษฎร 2563 หลังจากการยุบพรรคอนาคตใหม่ ฉากทัศน์ของตุลาการภิวัฒน์จึงเป็นเพียงการฉายภาพซ้ำของระบอบที่สูญเสียอำนาจนำ และใช้อำนาจบังคับเข้าจัดการผู้ต่อต้าน

References

- Hirschl, Ran. "The judicialization of mega-politics and the rise of political courts." *Annu. Rev. Polit. Sci.* 11 (2008): 93-118.
- Jory, Patrick. "Somsak Jeamteerasakul as I Know Him." *The Thammasat Journal of History* 5, no. 2 (2018): 16-24.
- Kriesi, Hanspeter, et al. *New Social Movements in Western Europe*. Minneapolis/London: University of Minnesota Press/UCL Press, 1995.
- McAdam, Doug, Sydney Tarrow, and Charles Tilly. *Dynamics of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- McCargo, Duncan, and Peeradej Tanruangporn. "Branding Dissent: Nitirat, Thailand's Enlightened Jurists." *Journal of Contemporary Asia* 45, no. 3 (2015): 419-442.
- McCargo, Duncan. "Disruptors' Dilemma? Thailand's 2020 Gen Z Protests." *Critical Asian Studies* (2021): 11-12. DOI: 10.1080/14672715.2021.1876522.
- Shapiro, Martin. "Political jurisprudence." In *On law, politics, and judicialization*, edited by Martin Shapiro and Alec Stone Sweet, 19-54. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Ungpakorn, Giles. *A Coup for the Rich: Thailand's Political Crisis*. Bangkok: Workers Democracy Publishing, 2007.
- Williams, Gwyn. "The Concept of 'Hegemonia' in the Thought of Antonio Gramsci: Some Notes on Interpretation." *Journal of the History of Ideas* 21, no. 4 (1960): 587.
- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. "ผลกระทบ ผลสะท้อน และสิ่งที่ตามมา ขบวนการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ปี 2563-2564 ต่อการเมืองและสังคมไทย." *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 54, ฉบับที่ 2 (2567): 288-317.
- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. *สงครามเย็น (ใน) ระหว่างโบว์ขาว*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2564.
- กมลวรรณ ชื่นชูใจ. "ความคิด ปิศาจ: นิติราษฎร์, พรรคนาคตใหม่, กับการสร้างการเมืองแห่งความหวัง." *CMU Journal of Law and Social Sciences* 13, ฉบับที่ 2 (2562): 87-119.

- กฤษณ์พชร โสมณวัตร. "การประกอบสร้างอำนาจตุลาการไทยในสังคมสมัยใหม่." วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562.
- เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ. "การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 – พ.ศ. 2549."
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุสิตบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- จรัญ โฆษณานันท์. *นิติปรัชญา: หลักนิติธรรม สภาวะยกเว้น และปฐมบทแห่งคำพิพากษาแนว
รัฐประหารนิยม-ตุลาการวิวัฒน์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2563.
- จาดรงค์ สุทวีน. "ปรากฏการณ์นิติราษฎร์: ขบวนการทางอุดมการณ์กับผลสะท้อนทางการเมืองจาก
การโต้กลับการครองอำนาจนำของระบอบตุลาการวิวัฒน์หลังปี 2549." วิทยานิพนธ์ปรัชญา
รัฐศาสตรดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2567.
- จาดรงค์ สุทวีน. "เมื่อรัฐพึงศาล ตุลาการจึงแปรเปลี่ยน: การจัดวางแนวคิด 'ตุลาการวิวัฒน์แบบไทย'
ผ่านบทสะท้อนทางการเมืองจากภาพยนตร์ The trial of the Chicago 7." *วารสารนิติ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 16, ฉบับที่ 2 (2566): 103-129.
- ชาติรี ประกิตนทการ. *ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร : สัญลักษณ์ทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์*.
พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มติชน, 2563.
- ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศศักดิ์. "จาก 'ถนน' สู่ 'สภา': การตั้งพรรคสามัญชนและการลงสมัครรับเลือกตั้งของ
เอ็นจีโอและนักกิจกรรมในพรรคอนาคตใหม่." *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* 18,
ฉบับที่ 2 (2565): 73-106.
- ไทยโพสต์. "ถวายฎีกาเลิกล้ม.112 เครือข่าย3นิ้วจ้องล้มล้างปึก-บิวน'ปลุกสู้ยึดเยื่อ!" 11 ธันวาคม 2563.
<https://www.thaipost.net/main/detail/86541>.
- ธงชัย วินิจจะกุล. *ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน,
2562.
- นพพล อาชามาส. "การประกอบสร้างความกลัวและการเมืองว่าด้วยการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญา
มาตรา 112." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. *พิพากษาศาล*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2555.
- ปิยชี นิเวศ. "ม.112 : วรเจตน์ ภาศิริรัตน์ กับ 10 ปี แห่งการผลักดันแก้กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุ
ภาพ." 13 พฤศจิกายน 2567. <https://www.bbc.com/thai/thailand-63613280>.
- ประภาส ปันตบแต่ง. *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิไฮน์
ริค เบิร์ล สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2552.

- ปิยบุตร แสงกนกกุล. *ศาลรัฐธรรมนูญ : ตูลาการ ระบอบเผด็จการ และนิติรัฐประหาร*. นนทบุรี: ฟา
เดียวกัณ, 2560.
- วรเจตน์ ภาคิรัตน์. *ด้วยกฎหมายและอุดมการณ์*. กรุงเทพฯ: ไชน่ พับลิชชิง, 2557.
- วัชรพล พุทธรักษา. *อันโตนิโอ กรัมสกี กับการจัดวางแนวคิดทางการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
สมมติ, 2560.
- วาท ระวี. *โอลด์รอยล์ลิสต์ตาย*. กรุงเทพฯ: สมมติ, 2563.
- ศูนย์ทนายความสิทธิมนุษยชน. "สิทธิมาตรา 112 ที่ศาลมีคำพิพากษา." 10 กรกฎาคม 2567.
<https://tlhr2014.com/archives/46268>.
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. *เมื่อตุลาการเป็นใหญ่ในแผ่นดิน: รวมบทความว่าด้วยตุลาการวิวัฒน์ ตุลาการพัน
ลึก และตุลาการธิปไตย*. กรุงเทพฯ: bookscape, 2560.
- สายชล สัตยานุรักษ์. *10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: โอเพนโซไซตี้, 2557.
- สายชล สัตยานุรักษ์. *นักวิชาการกับการต่อสู้ช่วงชิงความหมาย "ประชาธิปไตย" ในภาวะวิกฤตทาง
การเมือง พ.ศ. 2548-2557*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2562.
- อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ. *ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: แสง
ดาว, 2565.
- เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์. "ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการและขบวนการโต้กลับ: กรณีศึกษาการ
เคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2553." *วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2556.